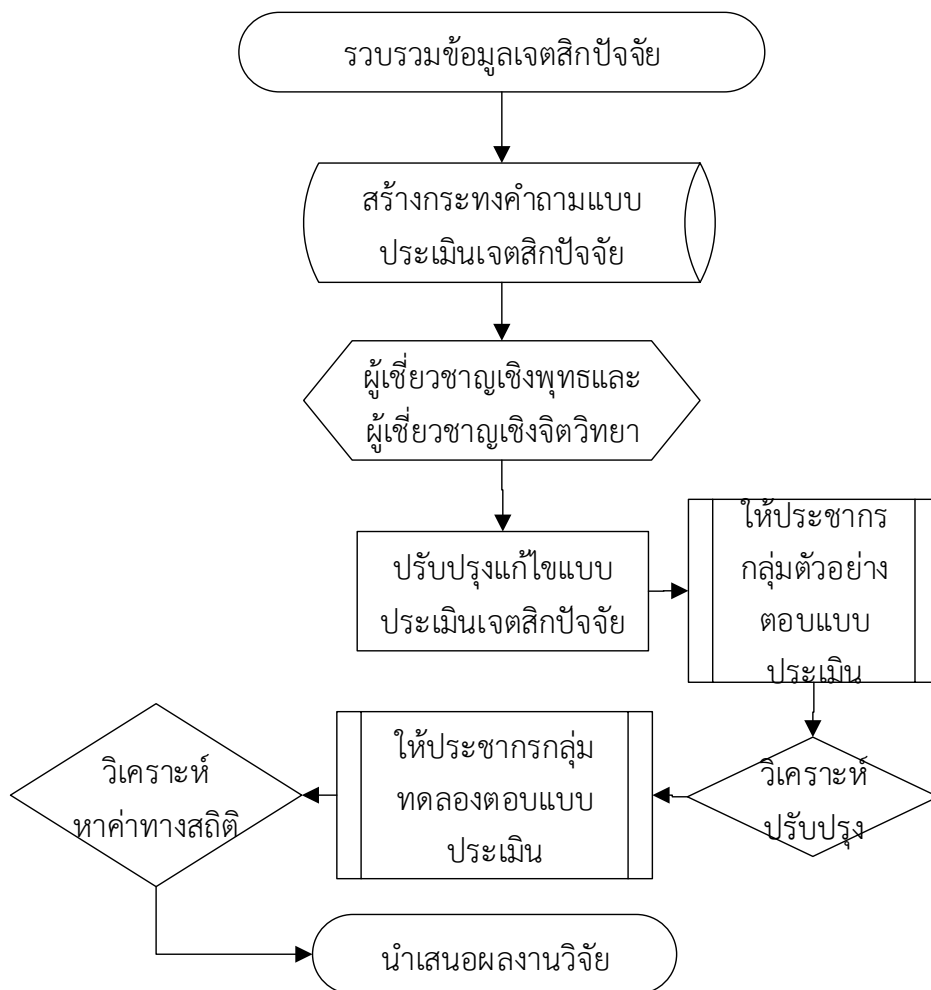


บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งผู้วิจัยเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพก่อน จากนั้นจึงเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นลำดับต่อไป ซึ่งรูปแบบการวิจัยดังกล่าวเหมาะสมที่จะใช้ในการศึกษาตัวแปร ซึ่งยังไม่มีกรอบชีวิตที่ชัดเจนโดยใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา จากนั้นจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณพัฒนาและตรวจสอบแบบประเมินที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ ๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย



๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการมองหาประเด็นสำคัญในเรื่ององค์ประกอบของเจตสิกปัจจัยที่พัฒนาเป็นจริต เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรจริต หรือบุคลิกภาพในพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตสิก และบุคลิกภาพก่อน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นกรอบสำหรับกำหนดองค์ประกอบและนิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป โดยได้กำหนดเนื้อหาของการวิจัยไว้ ๒ ด้าน ดังนี้

๓.๑.๑ ด้านเชิงคุณภาพ

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การพัฒนาเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม โดยผู้วิจัยเริ่มศึกษาพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเจตสิกปัจจัยจากหลักพุทธศาสตร์และทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดตามหลักพุทธจิตวิทยา โดยการนำองค์ความรู้มาบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาที่เข้ากันกับทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ ในกรอบการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารที่มีการประเมินทางด้านสถิติของแบบประเมินเจตสิกปัจจัย จากนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาวะ ลักษณะ และองค์ประกอบของเจตสิกที่พัฒนาเป็นบุคลิกภาพของผู้ที่ยังไม่ทราบบุคลิกภาพเฉพาะของตน

เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของจิตตูปาท^{๑๒} ที่มีผลต่อจริตและบุคลิกภาพ เนื่องจากจิตเป็นนามธรรมที่มีการปรุงแต่งและแปรเปลี่ยนไปตามสภาวะหน้าที่ของเจตสิกที่เข้ามาประกอบกับจิตเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้จริตของบุคคลทั้งหลายมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย กล่าวคือ

บุคคลผู้เป็นราคะจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งโลภจิตตูปาท ๘ ชนิด โดยให้ความสำคัญที่โลภเจตสิก ทิฏฐิเจตสิก มานเจตสิก

บุคคลผู้เป็นโทสะจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งโทสจิตตูปาท ๒ ชนิด โดยให้ความสำคัญที่โทสเจตสิก อิสสาเจตสิก มัจฉริยเจตสิก กุกกุจเจตสิก ถีนเจตสิก มิตถเจตสิก อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นประธานและเป็นปัจจัยปรุงแต่งประกอบกับรูปขันธ์ ให้มีการแสดงออกด้วยกิริยาอาการของกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม กระทั่งกลายเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตน

บุคคลผู้เป็นโมหจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งโมหจิตตูปาท ๒ ชนิด โดยให้ความสำคัญที่โมหเจตสิก อหิริกเจตสิก อโนตตปปเจตสิก อุทัจจเจตสิก วิจิกิจฉาเจตสิก กลายเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตน

บุคคลผู้เป็นพหุจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งมหากุศลจิตตูปาทลำดับที่ ๑, ๒, ๕, ๖ โดยให้ความสำคัญที่ปัญญาเจตสิก กลายเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตน

บุคคลผู้เป็นศรัทธาจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งมหากุศลจิตตูปาททั้ง ๘ ชนิด โดยให้ความสำคัญที่ศรัทธาเจตสิก สติเจตสิก หิริเจตสิก โอตตปปเจตสิก อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ตัตตรมัมมัตตาเจตสิก กลายเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตน

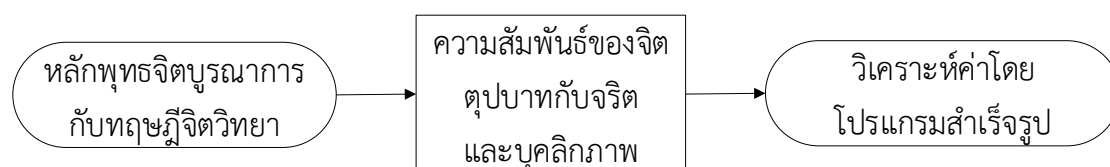
^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, พ.ศ. ๒๕๕๓), หน้า ๖๓..

บุคคลผู้เป็นวิตกจริตที่เกิดจากอำนาจแห่งมหากุศลจิตอุปาททั้ง ๘ ชนิด และอกุศลจิต ๑๒ ชนิด โดยให้ความสำคัญที่วิตกเจตสิก กลายเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตน

๓.๑.๒ ด้านเชิงปริมาณ

นำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาค่าสถิติโดยโปรแกรมสำเร็จรูป ตามรูปแบบการวิเคราะห์ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สถิติการแจกแจง (Distributions) ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) อัตราส่วน (Ratio) เปอร์เซ็นไทล์ (Percentile) เดไซล์ (Deciles) ควอไทล์ (Quartile) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation coefficient) ทดสอบความเป็นอิสระต่อกันของสองตัวแปร (Chi-square test) ที่มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ได้แสดงในแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๓.๒ รูปแบบการวิจัย



๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร หมายถึง ผู้สนใจการปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ทราบถึงบุคลิกภาพของตนเอง ณ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประชากร จำนวน ๓๓ ท่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประชากร จำนวน ๒๐๓ ท่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นประชากร จำนวน ๑๖ ท่าน วัดธรรมโฆชน์ เป็นประชากร จำนวน ๒๔ ท่าน รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน ๒๗๖ ท่าน

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนกลุ่มประชากรของผู้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัย จำนวน ๓๓ ท่าน เพื่อการวิเคราะห์หาค่า IOC ในระยะแรกก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขแบบประเมินเจตสิกปัจจัย และกลุ่มตัวอย่างในระยะที่สอง จำนวน ๒๗๖ ท่าน โดยใช้วิธีเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane ค.ศ. 1973) ที่มีขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยให้มีคุณค่าความคลาดเคลื่อนได้จากการหาขนาดตัวอย่างที่สามารถคำนวณได้จากสูตร โดยการประมาณค่าเฉลี่ยเลขคณิตของประชากรที่ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อน e หน่วย ที่ระดับความเชื่อมั่น $(1 - \mu)\%$ ที่มีประชากรจำนวนแน่นอน (Finite population) ตามสูตรที่ใช้ในการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

e คือ ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในรูปของสัดส่วน

N คือ ขนาดของประชากร, n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลตามหลักการเชิงคุณภาพ แล้วจึงนำมาสังเคราะห์ด้วยหลักเชิงปริมาณ โดยการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการวิจัย ที่มีรายละเอียดของส่วนประกอบของข้อมูล ดังนี้

๓.๓.๑ การทำนายบุคลิกภาพ ประกอบด้วยเจตสิกปัจจัย ๖ ในแบบสอบถามที่สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลและแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม คือ

๑) ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบ สอบถามในเรื่อง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ สถานภาพ ประสบการณ์

๒) แบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม เป็นเครื่องมือทำนายแบบประเมินเจตสิกปัจจัยและจริต ๖ หมวด ได้แก่ หมวดโลภะ หมวดโทสะ หมวดโมหะ หมวดปัญญา หมวดศรัทธา หมวดวิตก และการผสมผสานบุคลิกภาพกับจริต โดยมีรายละเอียดที่ปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ เครื่องมือทำนายแบบประเมินเจตสิกปัจจัยและจริต ๖ หมวด^{๑๓๓}

หมวด ๑ โลภะ	ลักษณะ	อาการ
โลภเจตสิก	● ความต้องการ ความกำหนด ความใคร่ ความเพติดเพลิน ความเพ่งเล็ง ความหวัง ความเกี่ยวข้อง	● ผูกมัดรัดลุ่มไว้ ติดใจในอารมณ์ทั้งหก และอยากได้ในอารมณ์ที่เป็นกามคุณห้า
ทิฏฐิเจตสิก	● ความคิดเห็น ไม่เชื่อเหตุ ไม่เชื่อผล ไม่เชื่อทั้งเหตุและผล	● ยึดมั่นโดยไม่มีปัญญา มีความเข้าใจผิดจากสภาวะธรรม
มานเจตสิก	● ถือตน ความทะนงตน ความกระตบเปรียบเทียบ	● เย่อยิ่ง ยกย่องตนเอง แข่งดีท่าน หัวดี้อื้ออวด มีความปรารถนาสูง
ถีนเจตสิก	● ความท้อแท้ ความไม่สมหวังทางจิต	● หมดกำลังใจจากความโลภ
มิทธเจตสิก	● ความอ่อนเพลียความเมื่อยล้าทางกาย	● หมดเรี่ยวแรงไม่ควรแก่การงานจากโลภะ
วิตกเจตสิก	● การคิด การตรึก ความคาดหวัง	● ใจจดใจจ่อ นำจิตให้กระทบอารมณ์บ่อยๆ ในกลุ่มโลกจิต
หมวด ๒ โทสะ	ลักษณะ	อาการ
โทสเจตสิก	● ความไม่ชอบใจ หงุดหงิด เสียใจ เกลียดกลัว กลุ้มใจ	● หยาบกระด้าง เร่าร้อน เฒาไหม้ตัวเองและผู้อื่น
อิสสาเจตสิก	● ความริษยา	● ไม่ยินดีต่อการได้ลาภ ยศของผู้อื่น มีกริยาหน้าบูดเบี้ยว
มัจฉริยเจตสิก	● ความตระหนี่ ถิ่นเหนียว	● หวงแหนที่อยู่อาศัย สกุล ลาภ วรรณะ ไม่สละทรัพย์
กุกกุจเจตสิก	● ความรำคาญ ความเดือดร้อนใจ	● ไม่พอใจในสิ่งที่ทำไปแล้ว และในความดีที่ยังไม่ได้กระทำ

^{๑๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๘๘.

หมวด ๒ โทสะ (ต่อ)	ลักษณะ	อาการ
ถิ่นเจตสิก	● ความท้อแท้ ความไม่สมหวังทางจิต	● หมดกำลังใจจากความโลภ
มิทธเจตสิก	● ความอ่อนเพลีย ความเมื่อยล้าทางกาย	● หมดริ้วแรงไม่ควรแก่การงานจาโทสะ
วิตกเจตสิก	● การคิด การตรึก ความคาดหวัง	● ใจจดใจจ่อ นำจิตให้กระทบอารมณ์บ่อยๆ ในกลุ่มโทสจิต
หมวด ๓ โมหะ	ลักษณะ	อาการ
โมหเจตสิก	● ความปกปิด ความหลง ความมืดมน	● ไม่รู้สภาพตามความเป็นจริง
อหิริกเจตสิก	● ความละอายต่อบาป ทุจริต อกุศล	● การทำบาป ไม่ช่วยเงินต่อบาปกรรม ไม่เคารพตน
อนัตตัมป เจตสิก	● ความไม่สะดุ้งกลัวต่อบาป	● กล้าทำบาป ไม่เกลียดกลัวต่อบาปกรรม ไม่มีการเคารพผู้อื่น
อุทธีจเจตสิก	● ความฟุ้งซ่านไม่สงบ ความพล่านไป	● กระสับกระส่าย สับสน
วิจิกิจฉา เจตสิก	● ความลังเลสงสัย	● ไม่อาจตัดสินใจไปในทางดีหรือทางชั่ว
วิตกเจตสิก	● การคิด การตรึก ความคาดหวัง	● ใจจดใจจ่อ นำจิตให้กระทบอารมณ์ บ่อยๆ ในกลุ่มโมหจิต
ห ม ว ด ๔ ปัญญา	ลักษณะ	อาการ
ปัญญาเจตสิก	● ความสว่าง ความรู้แจ้ง ความรู้เหตุรู้ผล ความไม่หลง	● ทำลายความเห็นผิด กำจัดความมืด รู้ สภาพตามความจริง
หมวด ๕ ศรัทธา	ลักษณะ	อาการ
ศรัทธาเจตสิก	● ความเชื่อ ความเลื่อมใส	● ไหลตามไปในด้านกุศล
สติเจตสิก	● ความไม่หลงลืม	● จำได้หมายรู้ เพื่อไม่ให้ตกไปในอกุศล
hiriเจตสิก	● ความละอายต่อบาป	● การไม่ทำบาป เคารพในตน
โอตตัมป เจตสิก	● ความสะดุ้งกลัวต่อบาป	● เกลียดกลัวบาป เคารพผู้อื่น
อโลภเจตสิก	● ความไม่หวงแหน ไม่อยากได้	● ไม่ข้องติดในอารมณ์กามคุณ
อโทสเจตสิก	● ความไม่โกรธ ไม่หยาบคาย ไม่มีความปอง ร้าย	● ให้อภัยไม่ประทุษร้าย กำจัดความ อาฆาตและความแค้น
ตัตตรัมมฉัตตา เจตสิก	● ความทรงไว้อย่างเสมอภาค ความไม่ ลำเอียง	● สม่าเสมอไม่ยิ่งหย่อนไปข้างใด ข้างหนึ่ง
หมวด ๖ วิตก	ลักษณะ	อาการ
วิตกเจตสิก	● การคิด การตรึก ความคาดหวัง	● ใจจดใจจ่อ นำจิตให้กระทบอารมณ์ บ่อยๆ ในกลุ่มมหากุศล

๓.๓.๒ การบูรณาการข้อมูลระหว่างจิตกับบุคลิกภาพ

ผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลระหว่างจิตกับบุคลิกภาพ จากการศึกษาจิตตามหลักพุทธจิต และทฤษฎีบุคลิกภาพตามหลักจิตวิทยาแล้วพบว่า คำว่าจิตกับบุคลิกภาพที่ปรากฏในหลักพุทธจิต และทฤษฎีบุคลิกภาพมีเนื้อหาสาระใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน และยังให้ความหมายที่สอดคล้องเข้ากันได้อย่างสนิทชนิดที่ไม่อาจแยกออกจากกันไปได้ ดังได้ยกมาแสดงให้เห็นโดยสังเขปในตารางที่ ๓.๒ ดังนี้

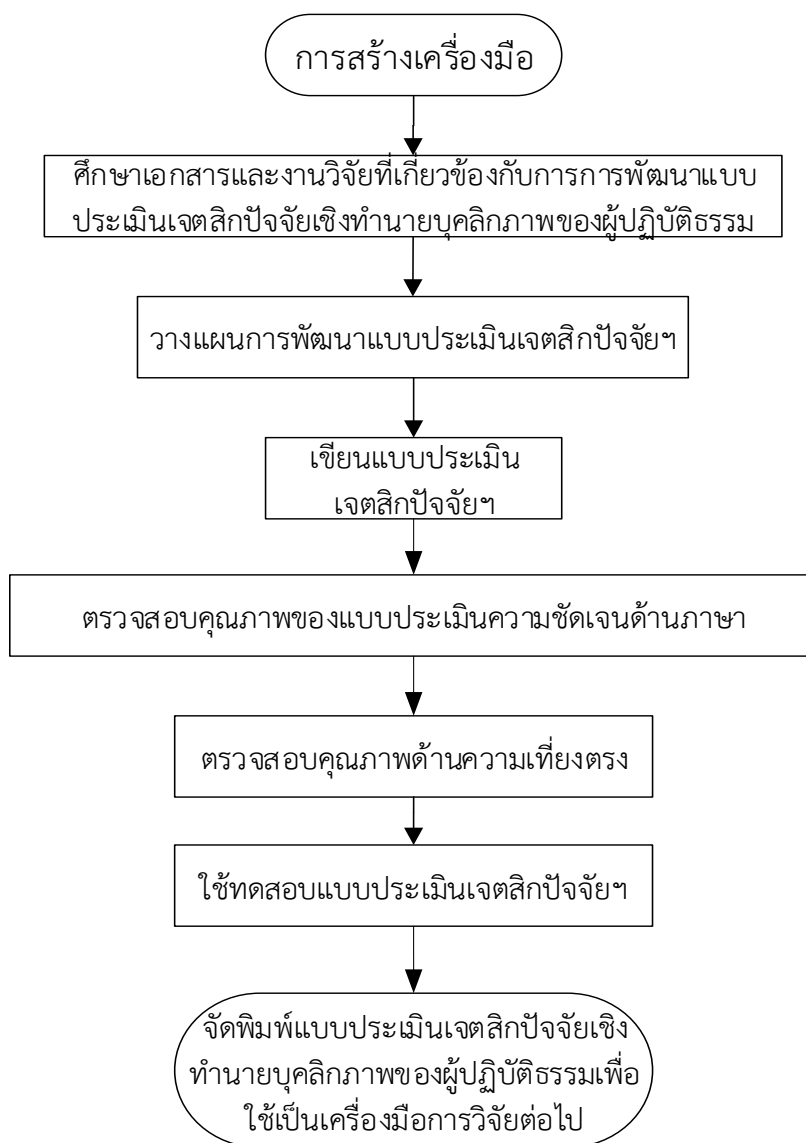
ตารางที่ ๓.๒ การบูรณาการระหว่างจิตกับบุคลิกภาพ

จิต	หลักพุทธจิต	ทฤษฎีบุคลิกภาพจิตวิทยา
บุคลิกภาพ	● คิดอย่างใจจดใจจ่อ (วิตกเจตสิก)	● ใช้ความคิด (Thinking) มีเหตุผล
	● วางเฉยไม่ลำเอียงเข้าข้างใดๆ	● ชั่งน้ำหนักผลได้และผลเสีย
	● เปิดใจกว้างรับฟังคำติชมของผู้อื่น	● ต้องการผลลัพธ์ที่มีเหตุผล
	● คิดถึงความเพียรพยายามอีกสักนิดเดี๋ยวก็จะทำงานชิ้นนี้สำเร็จ	● เหตุผลที่นำไปสู่ความสำเร็จ
	● มีความละเอียดต่อการทำบาป	● เน้นหลักการสำคัญในการตัดสินใจ
	● ปฏิเสธการกระทำความรุนแรง	● เน้นความสงบและความขัดแย้ง
	● คิดอยากเป็นอาสาสมัคร	● เน้นจุดอ่อนต่างเพื่อเอาใจผู้อื่น

๓.๓.๓ การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่เป็นแบบประเมินเจตสิกปัจจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นนามธรรม เพื่อนำมาจัดทำเป็นเชิงทำนายบุคลิกภาพ โดยแบ่งออกเป็น ๖ หมวด เรียงตามลำดับข้อได้ ๘๔ ข้อ ที่สามารถแปลงเป็นเชิงทำนายถึงคุณลักษณะเฉพาะบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งมีผลกับการเลือกรูปแบบอารมณ์ในการปฏิบัติธรรม เพื่อคัดสรรข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์ทางด้านสถิติให้มีความตรงเชิงเนื้อหา มีความน่าเชื่อถือ ความเที่ยง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธโดยมีการทดสอบคุณภาพของแบบวัดก่อนจัดพิมพ์นำไปใช้ในงานวิจัยตามแผนภูมิที่นำเสนอ ดังนี้

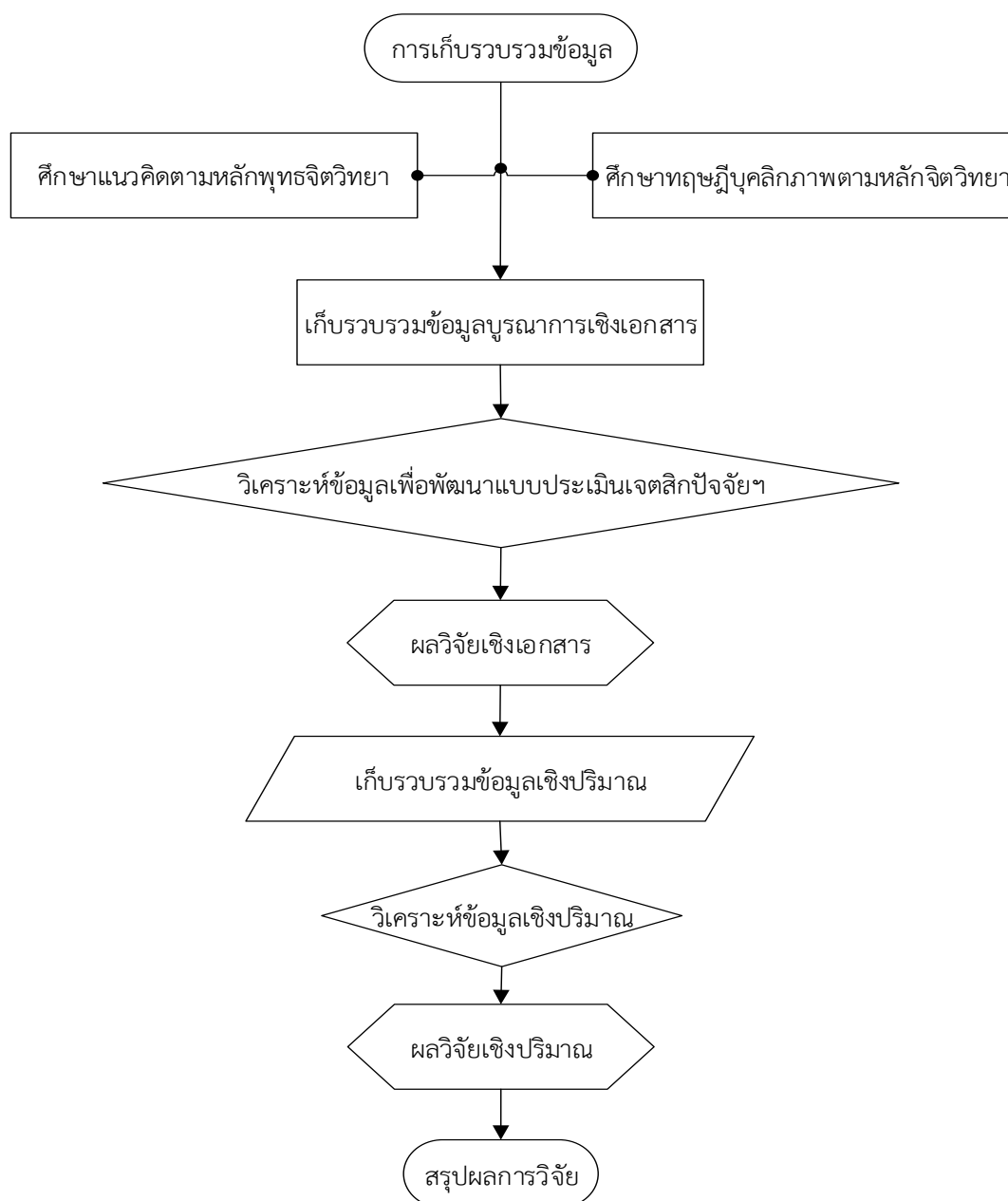
แผนภูมิที่ ๓.๓ แสดงกรอบการสร้างเครื่องมือเป็นแบบประเมินเจตสิกปัจจัย



๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาวิจัยเชิงเอกสารแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) โดยมุ่งหวังที่มีประเด็นสำคัญในเรื่องการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมนี้ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการนำมาสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพในบริบทของจริงมาก่อน จากนั้นจึงนำสารสนเทศที่ได้มาพัฒนาเป็นกรอบดำเนินการที่มีองค์ประกอบในส่วนของนิยามเชิงปฏิบัติการ ในการพัฒนาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่เป็นแบบประเมินเจตสิกปัจจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป ดังมีรายละเอียดของขั้นตอนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยตามแผนภูมินี้

แผนภูมิที่ ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล



การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับเชิงปริมาณในส่วนของการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ทฤษฎีจิตวิทยา ตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างบุคลิกภาพกับจิตในเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถตรวจวัดได้ด้วยเชิงปริมาณ เพื่อการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัย โดยมีลำดับขั้นตอนดำเนินการวิจัยพอสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๓.๓ ลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการสร้างและตรวจสอบแบบประเมินองค์ประกอบของเจตสิกปัจจัยเชิงทำนาย บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม				
ลำดับขั้นตอน	วิธีการ/แบบวัด	กลุ่มตัวอย่าง/ แหล่งข้อมูลหลัก	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลลัพธ์
๑. สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาแบบประเมินฯ	ทบทวนวรรณกรรมสังเคราะห์เอกสาร	พระไตรปิฎก จิตวิทยา ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ประเมินจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ๖ ท่าน	กรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบประเมินฯ เจตสิกปัจจัยฯ
๒. ศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ของแบบประเมินฯ เป็นรายบุคคล	เหลือักคุณลักษณะของผู้ปฏิบัติธรรม แบบประเมินฯ	ผู้ไม่ทราบถึงบุคลิกภาพที่ผ่านการตอบแบบประเมินฯ จำนวน ๓๒ ท่าน	แบบสอบถามจัดการกลุ่มข้อมูล ประเมินจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๖ ท่าน	ข้อมูลเชิงเอกสาร และนิยามบุคลิกภาพ
การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อการสร้างและตรวจสอบแบบประเมินองค์ประกอบของเจตสิกปัจจัยเชิงทำนาย บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม				
๓. ข้อกระทงคำถามจากเครื่องมือนิยาม ๖ หมวด	มาตรฐานายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม	ผู้เชี่ยวชาญ ๖ ท่าน	วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถาม กับเนื้อหา/วัตถุประสงค์	มาตรฐานายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมฉบับปรับปรุง ๘๔ ข้อ
๔. ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นของมาตรชี้วัดค่าต่างๆ ทางสถิติ	มาตรฐานายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมฉบับปรับปรุง ๘๔ ข้อ	ผู้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยจำนวน ๒๗๖ ท่าน	วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกด้วยการเปรียบเทียบค่าระหว่างกลุ่ม เจตสิก ๖ หมวด	มาตรชี้วัดแบบประเมินเจตสิกปัจจัยของผู้ปฏิบัติธรรม ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๒
	มาตรชี้วัดแบบประเมินฯแต่ละหมวด ๖ หมวด		วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ระหว่างข้อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดย Amos	มาตรชี้วัดแบบประเมินฯฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและเครื่องมือด้านข้อมูลสถิติ

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในเรื่องการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยของผู้ปฏิบัติธรรมจากพระไตรปิฎก ทฤษฎีจิตวิทยา ตำราวิชาการ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้เกิดเป็นองค์ความเข้าใจต่อการนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในแบบประเมินเจตสิกปัจจัยจากการตอบแบบสอบถามตามหลักวิชาการที่ปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ในองค์รวม โดยจำเพาะเจาะจงข้อมูลที่ได้มาจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาเฉพาะจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแทนกลุ่มประชากรทั่วไป หรือแทนข้อสรุปในรูปของเชิงทำนายหรือกรอบแนวคิดทฤษฎีที่สามารถนำไปใช้ได้กับบริบทที่คล้ายกัน ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เรื่องบุคลิกภาพและองค์ประกอบของบุคลิกภาพ เพื่อเติมเต็มในความคิดที่ผู้วิจัยได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องบุคลิกภาพจากการศึกษาพระไตรปิฎก พบปัญหาของการวิจัย เชิง

นามธรรมกับเชิงรูปธรรมให้สามารถสัมผัสจับต้องได้จริงและสอดคล้องกันได้เพียงใด ทั้งนี้ ผู้วิจัย จึงได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ได้แก่ ผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ทราบบุคลิกภาพจำเพาะของตนๆ มาก่อน จำนวน ๓๓ ท่าน และที่ได้รับการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ผ่านการคัดกรองข้อมูล (Through screening) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลเข้าและคัดข้อมูลออก ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลเข้า ได้แก่ ข้อมูลของผู้ไม่ทราบบุคลิกภาพจำเพาะตนและยินดีตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมครบทุกข้อ

เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลออก ได้แก่ ข้อมูลของผู้ไม่ทราบหรือทราบบุคลิกภาพจำเพาะตนและยินดีตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม แต่ตอบแบบประเมินไม่ครบทุกข้อ หรือ ตอบแบบเร่งรีบ

๓.๕.๒ องค์ประกอบของเครื่องมือด้านข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เรื่องการสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ คือ

๑) ตัวผู้วิจัยเองก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญ เพราะผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาที่เป็นจริงไม่มีอคติเป็นส่วนตัวเข้าร่วมด้วยประการทั้งปวง ตลอดจนการเตรียมความพร้อมขององค์ความรู้ในเรื่องงานวิจัยและระเบียบวิธีที่ต้องอาศัยค่าทางสถิติอธิบายข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือ

๒) ให้ข้อมูลสำหรับผู้ช่วยที่มีส่วนร่วมในการวิจัยด้านผู้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยและผู้ตรวจสอบข้อมูลของงานวิจัยพิจารณาความเหมาะสม

๓) แบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมที่ได้จากเจตสิกปัจจัย ๖ หมวด

๔) อุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยันโดย Amos ที่ใช้วิเคราะห์

๓.๕.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์ด้านข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่สอง เพื่อมาคัดสรรจัดหาคุณสมบัติของประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบข้อกระทงคำถามตามแนวหลักพุทธจิตวิทยา และทฤษฎีจิตวิทยาที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตลอดจนแนวกระทงคำถามที่ใช้ในแบบประเมินเจตสิกปัจจัย พร้อมทั้งการให้คำชี้แนะทางด้านการปฏิบัติธรรมจากพระวิปัสสนา จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่ พระภิกษุญาณสมาธิ ว. (สุพันธ์ อาจิณฺณสีโล) และพระครูวิลาสกาญจนธรรม (เล็ก สุธมฺมปณฺโญ) และผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยา จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร. ประยูร สุขะใจ และ ผศ.ดร.เรณูชัย หมั่นชนะ ทางด้านโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่

ดร.สุขุม เมืองมูล และ อาจารย์วุฒิชัย อรรถาพงษ์ รวมเป็น ๖ ท่าน ที่เป็นผู้ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินเจตสิกปัจจัย

๒) สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการเลือกรูปแบบอารมณ์ในการปฏิบัติธรรมนั้น ผู้วิจัยได้แสดงเป็นตารางที่ ๒.๒ ไว้ในบทที่ ๒ เรื่องอารมณ์ที่เหมาะสมกับจริตแล้ว จึงไม่ยกมากล่าวในที่นี้อีก

๓.๕.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ที่มีขั้นตอนรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้วิจัยได้จัดเตรียมข้อมูลเจตสิกปัจจัยจากบทที่ ๒ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าทางสถิติ โดยมีผู้ช่วยในงานวิจัยอีกจำนวน ๓ ท่าน ได้แก่ พระปลัดปรีชา คนธโก, ดร., ดร.ณัฏฐวงษ์ วัชรสารทรัพย์ และ นางสาววาสนา วงศ์ขันทอง พยาบาลชำนาญการพิเศษ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีประสบการณ์ทางด้านวิปัสสนา ด้านอภิธรรม และผ่านการทำวิจัยมาแล้ว เป็นผู้ช่วยแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขสำนวนของแบบประเมินเจตสิกให้มีความชัดเจน โดยมีการปรับลดประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป อีกทั้งได้เพิ่มเติมประเด็นที่ผู้วิจัยมองข้ามไปในแบบประเมินเจตสิกปัจจัย ที่ได้รับข้อมูลหลักจากประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบกระทงคำถามจำนวน ๘๔ ข้อ

๒) การสังเคราะห์กรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้ไม่ทราบบุคลิกภาพจำเพาะตน ที่ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกนั้น ผู้วิจัยสังเคราะห์นิยามเชิงประจักษ์โดยนำมาจากหลายองค์ประกอบทั้งด้านเนื้อหาสาระได้ผลพอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพจำเพาะตนนั้นสามารถสังเคราะห์เข้ากับจริต ๖ หมวด ได้อย่างกลมกลืน

๓) เกณฑ์การตรวจสอบคุณภาพมาตรวัดแบบสอบถามของแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ใช้มาตรวัดที่มีวิธีในการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ทำได้โดยหาค่าความสอดคล้องหรือดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามของแต่ละข้อกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence หรือ IOC) โดยกำหนดคะแนนของผู้เชี่ยวชาญเป็น ๑ หรือ ๐ หรือ -๑ ดังนี้

- ๑ คือ แนใจว่าข้อสอบข้อนี้วัดจุดประสงค์เชิงบุคลิกภาพที่ระบุไว้จริง
- ๐ คือ ไม่แน่ใจว่าข้อสอบข้อนี้วัดจุดประสงค์เชิงบุคลิกภาพที่ระบุไว้
- ๑ คือ แนใจว่าข้อสอบข้อนี้ไม่ได้วัดจุดประสงค์เชิงบุคลิกภาพที่ระบุ

เกณฑ์การแปลความหมาย

ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปโดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนของการตัดสินคำถามของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

อีกทั้งมีการหาค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น (coefficient of reliability) ที่มีความเที่ยงตรง (Validity) ตามเกณฑ์ที่กำหนด (Criterion related) ของการวัดที่สอดคล้องกับ

เชิงเหตุผล (Rational validity) และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ในการประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม

สรุป ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยการสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม โดยได้สรุปผลการศึกษารวบรวมเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้พัฒนาข้อมูลเต็มรูปแบบถึงความน่าจะเป็นสูงสุดขึ้นใหม่ ตามสถิติความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติธรรมด้านการสร้างแบบประเมิน ด้านภาษาที่ใช้ในแบบประเมิน ด้านโปรแกรมสถิติวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๖ ท่าน เพื่อตรวจสอบและให้คำข้อเสนอแนะในกรอบประเด็น ๓ ประการ ได้แก่ เหมาะสม ไม่เหมาะสม ไม่แน่ใจ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตามหลักเกณฑ์ของ IOC

๓.๕.๕ นิยามศัพท์ลักษณะของกระทงคำถามในแบบประเมิน

ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์ลักษณะของกระทงคำถามในแบบประเมินเจตสิกปัจจัยออกเป็น ๖ หมวด ได้แก่ หมวดโลภะ หมวดโทสะ หมวดโมหะ หมวดปัญญา หมวดศรัทธา หมวดวิตก และได้แสดงเป็นตารางดังนี้

หมวดโลภะ

๑) โลภเจตสิก หมายถึง ความต้องการ ความกำหนด ความใคร่ ความเพลิดเพลิน ความปรารถนา ความหวัง ความเกี่ยวข้อง ความผูกพัน รัถล่ามไว้ หรือ อาการยึดมั่นติดใจในอารมณ์ทั้งหก มีความอยากได้ในอารมณ์ที่เป็นกามคุณห้า

๒) ทัญญูเจตสิก หมายถึง ความคิดเห็น อาการยึดมั่นโดยไม่มีปัญญา, ไม่เชื่อเหตุ ไม่เชื่อผล ไม่เชื่อทั้งเหตุและผล มีความเข้าใจผิดจากสภาวะธรรมตามความเป็นจริง เช่น ไม่สวຍเข้าใจว่าสวຍ

๓) มานเจตสิก หมายถึง ความถือตน ความทงตน อาการเย้อยิ่ง มีการยกย่องตนเอง แข่งดีท่าน หัวดื้อ โอ้อวด มีความปรารถนาสูง

๔) ถีนเจตสิก หมายถึง ท้อถอย อาการของจิตที่ท้อแท้ หดกำลังใจจากความ ไม่สมหวัง ด้วยความโลภ

๕) มิตถเจตสิก หมายถึง อ่อนเพลีย เมื่อยล้า อาการของกายที่ไม่ควรแก่การทำงานจากความ ไม่สมปรารถนาด้วยความโลภ

๖) อุกุศลวิตกเจตสิก หมายถึง การคิด การตรึก ความคาดหวังจ้องจ้องของจิตที่ยกขึ้นสู่ อารมณ์ในกลุ่มโลกจิต ที่ทำให้จิตกระทบอารมณ์บ่อยๆ เพื่อนำเข้าสู่ในอารมณ์ ดังตารางต่อไปนี้

หมวดโลภะ						
วัตถุประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
โลภเจตสิก	๑.	ท่านคิดว่า ท่านพอใจที่จะเลือกซื้อสินค้าที่อยู่ในรายการลดราคามากักตุนไว้				
	๒.	ท่านคิดว่า ท่านชอบการที่ได้เข้าร่วมในงานรื่นเริงสังสรรค์กับกลุ่มเพื่อนๆ				
	๓.	ท่านคิดว่า ท่านจะต้องหางานทำที่มีรายได้สูงๆสบายๆ เป็นลำดับแรก				

หมวดโลภะ (ต่อ)						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
โลก เจตสิก	๔.	ท่านคิดว่า ท่านแอบยินดีในคำชมที่ว่า ฉันเป็นคน แต่งตัวดูดีในทุกที่				
	๕.	ท่านคิดว่า ท่านชอบให้มีการจัดงานเลี้ยงเพื่อ ฉลองในโอกาสสำคัญต่างๆ				
ทิฐฐิ เจตสิก	๖.	ท่านคิดว่า การยิงนกตกปลาเป็นเกมกีฬาชนิด หนึ่ง				
	๗.	ท่านคิดว่า การบวงสรวงเทพเทวาทำให้ท่าน โชคดีถูกลืดอกเตอร์				
มาน เจตสิก	๘.	ท่านคิดว่า เครื่องรางของขลังจะช่วยปกป้อง อันตรายให้แก่ฉันได้				
	๙.	ท่านคิดว่า ท่านรู้สึกดีใจที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็น หัวหน้าของกลุ่มเพื่อนๆ				
	๑๐.	ท่านคิดว่า ท่านทำกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ย่อมได้รับการยอมรับจากสังคม				
ถีน เจตสิก	๑๑.	ท่านเคยท้อแท้กับสิ่งที่ยากได้แต่ไม่มีปัจจัยที่ จะซื้อหามาได้หรือไม่				
	๑๒.	ท่านเคยตามหาของที่ยากได้มานาน แต่เมื่อ พบเจอ กลับผิดหวังไปไม่ได้ตามที่หวัง				
มิทธ เจตสิก	๑๓.	ท่านคิดว่า ท่านไปชมภาพยนตร์ตลกแต่เข้าใจ ออกเอาเสียเลย				
	๑๔.	ท่านคิดว่า ท่านตื่นเต้นดีใจจนทำอะไรไม่ถูก เมื่อได้รับของขวัญในวันสำคัญ				
กุศลวิตก เจตสิก	๑๕.	ท่านคิดว่า ท่านอยากสร้างความประทับใจ ให้กับเพื่อนๆ แต่ไม่รู้จะทำอะไรดี				
	๑๖.	ท่านคิดว่า ท่านจะอย่างไรดีเพื่อผูกมัดใจ เขา/เธอ ให้รักและอยู่กับท่านตลอดไป				

หมวดของโทสะ

๑) โทสเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่มีความหยาบกระด้าง มีการทำร้ายจิตของตัวเอง และผู้อื่นให้เร่าร้อนเหมือนถูกไฟเผาไหม้ มีความไม่พอใจ เสียใจ กลุ้มใจ รำคาญใจ หงุดหงิด เกลียดกลัว

๒) อิสสาเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่มีความริษยา ไม่ยินดีต่อการได้ลาภ ยศของผู้อื่น มีกิริยาอาการบูดเบี้ยวที่แสดงออกมาทางหน้าตา

๓) มัจฉริยเจตสิก หมายถึง อาการของคนที่มีความตระหนี่ถี่เหนียวในที่อยู่อาศัย สกูล ลาภ วรรณะ และธรรม มีความไม่สละทรัพย์

๔) กุกกุจเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่มีความรำคาญ และไม่พอใจในสิ่งที่ทำไปแล้ว และในความดีงามที่ยังไม่ได้กระทำ คิดถึงเมื่อไหร่ก็ให้เดือดร้อนใจอยู่เนืองๆ

๕) ถีนเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่แสดงออกมาในลักษณะที่ถ้อยทอด หดหู่ ไม่มีความพยายาม มีความไม่เอาใจใส่ต่อการทำงานเจือไปด้วยอารมณ์โกรธ

๖) มิตฺทเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ไม่ควรแก่การงาน เมื่อยล้าอ่อนเพลีย จากความไม่สมปรารถนาเจือไปด้วยความโกรธ

๗) อุกุศลวิตกเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ยกขึ้นสู่อารมณ์ มีการตรึก การคิด การนึกที่ อยู่ในกลุ่มโทสจิต ทำให้จิตกระทบอารมณ์บ่อยๆ มีจิตนำเข้าไปในอารมณ์

หมวดของโทส						
วัตถุประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
โทสเจตสิก	๑๗.	ท่านคิดว่า การดูละครถึงบทเศร้าโศกเมื่อตัวละครร้องให้ท่านก็ร้องให้ตามตัวละครด้วย				
	๑๘.	ท่านมักไม่พอใจเป็นอย่างมาก เมื่อมีคนเอาเรื่องส่วนตัวของท่านไปบอกให้ผู้อื่น				
	๑๙.	ท่านรู้สึกรุ่มร้อนเมื่อคิดว่าภรรยา/สามีจะไปจากท่าน				
	๒๐.	ท่านรู้สึกคับแค้นใจที่คนใกล้ชิดไปให้ความช่วยเหลือฝ่ายตรงข้าม				
	๒๑.	ท่านมักคิดเสมอว่า มันเรื่องอะไร ที่ท่านต้องได้รับมอบหมายให้ไปรับผิดชอบงานแทนคนอื่นด้วย				
อิสสาเจตสิก	๒๒.	ท่านอิจฉาว่า ทำไมถึงจะได้สิ่งดีๆ ในชีวิตเหมือนคนอื่นๆ เขาได้กัน				
	๒๓.	ท่านมักคิดเสมอว่า ทำไมท่านจึงไม่ได้รับโอกาสดีๆ อย่างคนอื่นเขา				
	๒๔.	ท่านเคยคิดอย่างนี้ใหม่ว่า ท่านน่าจะได้รับการเลื่อนตำแหน่งก่อนเพื่อนร่วมงานที่มีภาระงานใกล้เคียงกัน				

หมวดของโทษ (ต่อ)						
วัตถุประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เสียหาย			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
มัจฉริยเจตสิก	๒๕.	ท่านเคยคิดอย่างนี้บ้างไหมว่า ฉันทุ่มทั้งเงินและเวลา หากจะได้วิชาจากฉันก็ต้องลงทุนบ้าง ไม่ใช่มาแบบมือชอกกันง่ายๆ				
	๒๖.	ท่านเคยคิดว่า ท่านต้องได้สิ่งตอบแทนเสมอไม่ว่ามากหรือน้อย เมื่อมีผู้ขอหรือวานให้ท่านทำอะไร				
กุกกุจเจตสิก	๒๗.	ท่านเคยคิดว่า งานที่ทำอยู่ จำเจ ซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย น่ารำคาญ				
	๒๘.	ท่านเคยมีความรำคาญใจในการไปทำบุญในวัด ที่มีคนพลุกพล่าน วุ่นวายจนเบียดเสียดกันหรือไม่				
ถีนเจตสิก	๒๙.	ท่านรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่อยากไปทำงานในวันฝนตกครดติด				
	๓๐.	ท่านเคยรู้สึกท้อแท้ที่ทำงานหาเงินมาเท่าไรก็ไม่พอใช้จ่ายได้ตลอดเดือนสักที				
มิทรเจตสิก	๓๑.	ท่านเคยรู้สึกเหนื่อยหน่าย ไม่ค่อยอยากจะทำงาน อยากแต่จะอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำอะไรเลย				
	๓๒.	ท่านรู้สึกที่ต้องเหนื่อยกับการเดินทางสภาพการจราจรที่แออัดคับคั่ง รถติดเป็นเวลานาน กว่าที่จะถึงที่หมาย				
วิตกเจตสิก	๓๓.	ท่านเคยคิดน้อยใจไหมว่า ในขณะที่เรามีความทุกข์ น่าจะมีใครสักคนเห็นใจช่วยแบ่งเบาความทุกข์ของเรา				
	๓๔.	ท่านเคยเสียสละทุ่มเทมาแล้วเพื่อคนอื่น และคาดหวังว่าคนอื่นจะเสียสละเพื่อท่านบ้าง				

หมวดโมหะ

๑) โมหเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ไม่รู้สภาพตามความเป็นจริง มีการปกปิดสถานะของอารมณ์ มีความหลงผิดมึน มีความไม่เอาใจใส่เป็นอันดีต่ออารมณ์

๒) อหิริกเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ไม่มีความละอายต่อการทำบาป ทุจริต อกุศล มีการกระทำความบาป มีความไม่ขวยเขินต่อบาปกรรม มีความไม่เคารพตน

๓) โอนัตตปปเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ไม่สะดุ้งกลัวต่อการกระทำความบาป ไม่สะดุ้งกลัวต่อการกระทำอกุศล มีการกระทำความบาป มีความไม่เกลียดกลัวต่อบาปกรรม ไม่มีการเคารพผู้อื่น

๔) อุทธัจจเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ไม่สงบ มีความพล่านไปในอารมณ์ มีความสับสนกระสับกระส่าย

๕) วิจิทธิจิตเจตสิก หมายถึง อาการสงสัย ไม่แน่ใจในอารมณ์ต่างๆ ตัดสินอารมณ์ไม่ได้ มีความหวั่นไหวในอารมณ์ มีความลังเลไม่สามารถตัดสินใจได้

๖) อุกุศลวิตกเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ยกขึ้นสู่อารมณ์ มีการตรึก การคิด การนึกที่อยู่ในกลุ่มโมหจิต ทำให้จิตกระทบอารมณ์บ่อยๆ มีจิตนำเข้าไปในอารมณ์

หมวดโมหะ						
วัตถุประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
โมหเจตสิก	๓๕.	ท่านเคยคิดว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหนแต่ทำชั่วได้ดีมีทั่วไป				
	๓๖.	ท่านเคยคิดว่า ให้ท่านเสียของเปล่าๆ ไร้เจ้า อิ่มท้องดีกว่า				
	๓๗.	ท่านเคยคิดว่า บุญคุณไม่มีในสายสัมพันธ์ต่อกัน ไม่จำเป็นต้องตอบแทนบุญคุณ				
	๓๘.	ท่านเคยคิดว่า การเกิดมาของมนุษย์เป็นเรื่องของความสนุกระหว่างชายกับหญิง				
	๓๙.	ท่านเคยคิดว่า เงินทองเท่านั้นเปรียบ เสมือนพระเจ้าที่นำสุขมาให้ได้ทุกอย่าง				
อิทธิกเจตสิก	๔๐.	ท่านเคยคิดว่า นิทานเด็กเลี้ยงแกะเป็นเรื่องเล่าหลอกเด็ก				
	๔๑.	ท่านเคยคิดว่า การเบียด การแซงคิวได้เป็นความสามารถพิเศษ ใครๆก็ทำกัน				
อนัตตปเจตสิก	๔๒.	ท่านเคยคิดว่า ทำบุญทำบาปไม่มีผลของกรรมตายแล้วก็สูญเปล่า				
อนัตตปเจตสิก	๔๓.	ท่านเคยคิดว่า การอดทนรอเวลาเพื่อ แก้วแสนนานก็ปีกยังไม่สาย				
อุทธัจจเจตสิก	๔๔.	ท่านเคยคิดเรื่องราวไปเรื่อยเปื่อย ปะติดปะต่อเป็นเรื่องราวไม่ได้				
	๔๕.	ท่านชอบดูทีวีหรือภาพยนตร์ที่ให้เสียงดังก้องรอบทิศทาง เพราะให้อารมณ์ในการรับชม				
วิตกเจตสิก	๔๖.	ท่านคิดว่า ท่านชอบทำอะไรแบบซ้ำๆ แบบย่ำคิดซ้ำทำอยู่บ่อยๆ				
	๔๗.	ท่านชอบคิดถึงอดีต เพื่อวางแผนไปสู่อนาคต				

หมวดโมหะ (ต่อ)						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
วิจิตรเจตสิก	๔๘.	ท่านเคยคิดว่า อดีตฉันเกิดมาจากไหน ปัจจุบันฉันเกิดมาเพื่ออะไร อนาคตฉันจะไปเกิดที่ไหน				
	๔๙.	ท่านเคยคิดว่า ปัจจุบันฉันเป็นมนุษย์ หรือในอดีตและอนาคตฉันก็เป็นมนุษย์จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้				

หมวดปัญญา

ปัญญาเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่รู้แจ้งในสภาวะธรรม มีการกำจัดความมืด เพื่อให้การเห็นสภาพตามความเป็นจริง มีความไม่หลง ความรู้ในเหตุผล ทำลายความเห็นผิด

หมวดปัญญา						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
ปัญญาเจตสิก	๕๐.	ท่านคิดว่า การอ่านหนังสือธรรมะเป็นงานอดิเรก				
	๕๑.	ท่านชอบพูดคุยเรื่องลด ละ เลิกอบายมุขกับบุคคลที่มีแนวคิดเดียวกัน				
	๕๒.	เพื่อน ๆ ในกลุ่มของท่านส่วนมากเป็นบุคคลที่ชอบช่วยงานด้านจิตอาสา				
	๕๓.	หากมีโอกาส ท่านมักเข้าร่วมกิจกรรมบริการด้านสาธารณประโยชน์				
	๕๔.	ท่านคิดว่า การสละเงินบริจาคเป็นการกำจัดความตระหนี่				
	๕๕.	ท่านคิดว่า การมองโลกในแง่บวกจะให้ประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น				
	๕๖.	ท่านเห็นว่า การมองโลกในแง่ร้ายเป็นการทำร้ายใจตัวเอง				
	๕๗.	ท่านคิดว่า ท่านไม่เชื่อว่าคนต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของใครสักคนที่สามารถทำให้ผู้อื่นตกนรกหรือให้ขึ้นสวรรค์ได้				
	๕๘.	ท่านเชื่อเสมอว่า ทุกสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตล้วนมีเหตุที่ส่งผลให้เกิดขึ้นมา ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นมาลอย ๆ ได้				
	๕๙.	ท่านคิดว่า ผู้ใดมีโอกาสเข้าวัดฟังธรรมหรือออกบวชถือได้ว่าเป็นโอกาสอันเป็นบุญยิ่ง				

หมวดศรัทธา

๑) ศรัทธาเจตสิก หมายถึง อาการไหลตามไปในความเชื่อทางฝ่ายกุศล มีเหตุ มีผล มีความเลื่อมใส

๒) สติเจตสิก หมายถึง อาการจำได้หมายรู้เท่าทันอารมณ์ไม่หลงลืม มีความจดจ่อต่ออารมณ์ไม่ให้ตกไปในอกุศล

๓) หิริเจตสิก หมายถึง อาการที่มีความละอายต่อบาป มีการไม่ทำบาป มีความละอายต่อบาป มีความเคารพในตน

๔) โอตตัปปเจตสิก หมายถึง อาการสะดุ้งกลัวต่อการทำบาป การไม่ทำบาปเกลียดกลัวบาป เคารพผู้อื่น

๕) อโลภเจตสิก หมายถึง อาการไม่หวงเห่น ไม่อยากได้ ไม่ยึดมั่น ไม่ติด ไม่ข้องในอารมณ์กามคุณ

๖) อโทสเจตสิก หมายถึง อาการไม่โกรธ ไม่หยาบคาย ไม่มีความปองร้าย ไม่ประทุษร้ายกำจัดความอาฆาตและความเร่าร้อน มีการให้อภัย ทนต่อเหตุที่ทำให้เจ็บใจ

๗) ตัตตรัมมฉัตตาเจตสิก หมายถึง อาการทรงไว้ซึ่งจิตและเจตสิกให้เสมอภาค มีใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ ไม่ลำเอียง มีจิตใจที่สม่ำเสมอไม่ยิ่งหย่อนไปข้างใดข้างหนึ่ง

หมวดศรัทธา						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
ศรัทธา เจตสิก	๖๐.	ท่านได้ชื่นชม เสียงพระธรรมเทศนาจากพระที่มีเสียงนุ่มนวลไพเราะเหมือนต้องมนต์				
	๖๑.	เมื่อท่านเห็นบุคคลผู้มีรูปสวยงาม แต่งกายสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน ก็พลอยแอบยินดีกับเขาไปด้วย				
	๖๒.	ท่านยอมรับว่า บุคคลที่เปิดใจกว้างรับฟังคำติชมของผู้อื่นได้นั้น เป็นคนที่น่านับถือ				
	๖๓.	ท่านเคยเข้าฟังการบรรยายธรรมะจากพระนักเทศน์ชื่อดังตามสถานที่ต่างๆ หรือไม่				
	๖๔.	ท่านเคยเชื่อว่า ยังจะมีการตัดสินใจที่ตรงไปตรงมาไม่ลำเอียงที่ยอมรับได้อีก				
สติ เจตสิก	๖๕.	ท่านเคยลืมหืมของ เช่น ลูกกุญแจไว้ในที่ต่างๆ หรือไม่				
	๖๖.	ท่านเคยมีใครคอยเตือนเสมอหรือไม่ว่าต้องทำสิ่งนี้ก่อนจะทำสิ่งนั้น				

หมวดศรัทธา (ต่อ)						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	ลักษณะ	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
หิริเจตสิก	๖๗.	ท่านเคยปฏิเสธความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจของตัวเองหรือเปล่า				
	๖๘.	ท่านมักปฏิเสธการกระทำที่เป็นทุจริตและไม่ซื่อตรง				
โอตตปปเจตสิก	๖๙.	ท่านจะปฏิเสธการทำความรุนแรงทันที เพราะกลัวผลของกรรม				
	๗๐.	ท่านจะไม่ประมาทแม้ว่ากรรมเล็กน้อยก็ควรระวังจากผลที่จะติดตามมาภายหลังเสมอ				
อโลภเจตสิก	๗๑.	ท่านคิดว่า การเป็นผู้ให้ นั้น ย่อมดีกว่าเป็นผู้รับแต่อย่างเดียว				
	๗๒.	ท่านไม่เคยคิดว่า การลดแลกแจกแถมจะได้สินค้าที่มีคุณภาพ				
อโทสเจตสิก	๗๓.	ท่านมั่นใจว่า เมื่อมีรถยนต์คันใดที่ขับแซงซ้ายแซงขวาปาดหน้ากระชั้นชิด เขาต้องรีบไปธุระที่มีเหตุจำเป็นอะไรสักอย่าง				
	๗๔.	ท่านแน่ใจเสมอว่า ทุกสิ่งล้วนอนิจจัง สี่เท้ายังรู้พลาดนักปราชญ์ยังรู้พลั้ง				
ตัดตรมัมมฉัตตเจตสิก	๗๕.	ท่านเคยประสบกับเหตุการณ์ที่ว่า ชิงกีร์ชาก็ แร่ไม่ยอมเลิกแล้วต่อกันจนต้องวางเฉยเสีย				
	๗๖.	ท่านเคยทำใจนิ่งนิ่งเจียบๆ ไม่อาจตัดสินใจเลือกข้างใดข้างหนึ่ง ในเมื่อทุกฝ่ายก็เป็น เพื่อนกัน				

หมวดวิตก

กุศลวิตกเจตสิก หมายถึง อาการของจิตที่ยกขึ้นสู่อารมณ์ มีการตรึก การคิด การนึกเป็นปัจจัยแก่วิภังคเจตสิกที่อยู่ในกลุ่มมหากุศลจิต ๘ ทำให้จิตกระทบอารมณ์บ่อยๆ มีจิตนำเข้าไปในอารมณ์

หมวดวิตก						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	วัตถุประสงค์	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
			๑	๐	-๑	
วิตกเจตสิก	๗๗.	ท่านเคยคิดว่า ถ้าท่านมีความเพียรพยายามอัสกนิทเดียวก็จะทำงานชิ้นนี้สำเร็จ				

หมวดวิติก (ต่อ)						
วัตถุ ประสงค์	ข้อที่	วัตถุประสงค์	ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอ แนะ
			๑	๐	-๑	
วิติก เจตสิก	๗๘.	ท่านเคยคิดเช่นนี้ไหม ถึงแม้เราไม่มีเงินพอจะทำบุญ เราก็สามารถชวนช่วยช่วยเหลืองานการกุศลด้วยร่างกายแรงใจได้				
	๗๙.	ท่านเคยเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหให้กับเพื่อนๆ บ้างไหม				
	๘๐.	ท่านเคยคิดว่า มีวิธีใดบ้าง ที่ฉันจะหายจากอาการเครียดแค้นชิงชังและยกโทษให้เขาได้				
	๘๑.	ท่านเคยคิดอยากจะสมัครเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากที่ประสบกับ ภัยพิบัติต่างๆ บ้างไหม				
	๘๒.	ท่านเคยคิดที่จะส่งเสริมคนดีมีศีลธรรมให้สังคมได้รับรู้ถึงบทบาทที่เขาได้กระทำอยู่บ้างหรือไม่				
	๘๓.	ท่านมักจะเตือนตัวเองเสมอว่า “กรรมใดใคร่กรรมนั้นย่อมสนองถึงตน”				
	๘๔.	ท่านเคยคิดที่จะเข้าวัดเพื่อรักษาศีลหรือ อบรมจิตตภาวนาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตบ้างหรือไม่				